

Berättelsen om de olika tandläkarna i Landsberg är en märklig historia. Först var det Dachaus tandläkare: rena rama skräcken. Han gav sig på storstädning och drog (utan bedövning, självfallet) ut alla dåliga tänder. Precis som tandutdragarna i Paris på medeltiden! Hade då mänskligheten inte gjort några framsteg sedan upplysningens århundrade? Den frågan ställde jag mig ångestfylld.

Men snart, kanske på grund av de infektioner som behandlingen vållade, beslöts att vi skulle gå till militärlägers tandläkare. Jag blev själv behandlad av honom och kunde bara lyckönska mig till detta. Han lät inte bara bli att dra ut en tand som plågade mig ohyggligt utan han behandlade den mycket bra. Och jag fick till min häpnad höra honom säga (han krävde att den vakt som hade följt med mig stannade utanför behandlingsrummet): "Seså! Var vid gott mod ... Nyheterna är goda, det är snart slut, 'barbarerna' är på återtåg överallt. Slutet är nära, de allierade kommer och hämtar honom."

Sådana ord från en tysk officer vintern 1945 säger mycket om den stämning som då rådde. Denne man visade sig vara mänsklig, artig, och en god yrkesman. Utan tvivel fick SS nys om denna fraternisering, för efter detta besök bestämdes det att vi hädanefter skulle gå till tandläkaren i det närbelägna judiska lägret.

Egentligen var vi gynnade som var anknutna till ett militärläger, för vi drog i stor utsträckning fördel av Luftwaffes sanitära förhållanden, något som var ett privilegium åtminstone vad beträffar kosten och hygien. Hur svår min vistelse i Landsberg-am-Lech än var, kan jag inte annat än känna mig förhållandevis förskonad. För övrigt brukade Bankwitz, en tysk kom-

munist som var fängslad sedan 1933 och som var lägerskrivare, säga: "Det här är rena sanatoriet i jämförelse med vad jag har upplevt i andra läger, där man tvingade oss att slicka upp maten från marken ...". Detta vittnesbörd från en tysk, inspärrad sedan tolv år, gjorde stort intryck på oss.

Dessutom gjorde det faktum att vi alla var före detta motståndsmän - om man undantar några gisslan - med kommunistisk eller gaullistisk politisk medvetenhet att vi kunde hålla hjärnan igång. På söndagsförmiddagarna samlades vi i ett hörn av rummet och höll väldiga debatter, till och med "propagandakurser". Jag läste också matematik tillsammans med Gérard Bloch, en trotskist som av den anledningen hade hållits avskild i Eysses (där han var inspärrad tillsammans med de vanliga fångarna) på grund av trycket från kommunisterna. Han anförtrorde mig då att han hade fruktat att han skulle bli ihjälslagen ifall upproret i Eysses hade lyckats. I Landsberg inbjöd jag honom att vara med i min gourbi, med partimedlemmarnas samtycke — de var oändligt mycket mindre sekteristiska än i Eysses, eftersom de i grunden var militanta. Vi spelade schack med en samling hopplockade pjäser eller diskuterade matematik. Han lärde mig mycket, för han var mycket duktigare än jag, och gav mig lidelsefulla lektioner i mängd teori. Efter kriget blev han lärare och medverkade i en trotskistisk tidning. Vi gick i en märklig skola, och matematiken var oss till stor hjälp för att komma bort ifrån den dystra vardagen. Wipplinger, SS-chefen som hade föregått Wagner, uppskattade mig eftersom jag talade tyska. Han var lärare i det civila och fann att jag hade lätt för att lära. Det var han som utnämnde mig till förrådsförval-